DRUŠTVENO NEGATIVNE POJAVE I NJIHOV KRIVIČNOPRAVNI TRETMAN

U društveno negativne pojave spada veći broj pojava koje deluju destruktivno na društvene odnose. Ali, kao najvažnije po svom intenzitetu štetnog dejstva, pa i po obimu raširenosti, besumnje jesu: skitničenje, prosjačenje, tapkarenje, prostitucija, siledžistvo, alkoholizam i toksikomanija.[1] Obzirom da sve ove pojave dovode do sukoba između pojedinaca (odnosno grupe pojedinaca) i društva (odnosno društvenih interesa), kojima se negativno utiče na čitav niz društvenih odnosa, njihovim proučavanjem se bavi nekoliko sociloških nauka, kao što su: sociologija, socijalna politika, socijalna psihologija itd. Cilj ovih socijalnih nauka jeste da putem proučavanja navedenih pojava ustanove uzroke i uslove koji dovode do njihovog nastanka, njihovu socijalnu sadržinu, njihov obim i dinamiku, način njihovog dejstva na druge društvene pojave, posebno njihov uticaj na pojedine društvene institucije, i da na bazi rezultata takvog proučavanja, predlože mere koje bi sa socijalnog stanovišta bile najefikasnije za njihovo suzbijanje i suzbijanje njihovih štetnih posledica koje se ispoljavaju u vidu deformacija na planu pojedinih društvenih odnosa.

Međutim, i ako navedene pojave utiču negativno na čitav niz društvenih pojava i odnosa, njihova društvena štetnost je posebno izražena u tome što sve one, kako pojedinačno tako i združeno, utiču na razvitak kriminaliteta i to bilo kao njegovi faktori bilo kao stimulansi. Otuda je posebna uloga kriminalogije kao vanpravne krivične nauke u njihovom proučavanju. Kriminalogija teži da ustanovi u kojoj se meri ove pojave javljaju kao uzroci odnosno uslovi u razvijanju kriminaliteta odnosno pojedinih njegovih oblika pa i konkretnih krivičnih dela i da predloži meru za njihovo suzbijanje. Te mere mogu biti različite: ekonomske, socijalne, socijalno-pedagoške i socijalno-medicinske prirode, ali isto tako i represivne prirode, tj. administrativno-pravne i krivično-pravne. Prema tome, rezultati kriminološkog proučavanja mogu da ukažu na nužnost krivično-pravne intervencije. S druge strane, neke od ovih pojava u svojoj konkretnoj manifestaciji, tj. ispoljavanju pojedinih akata, mogu se pojaviti kao određena krivična dela. To ukazuje na činjenicu da Krivično pravo kao krajnje sredstvo države za borbu pro-

[1] U ovom radu neće biti reči o alkoholizmu i toksikomaniji, obzirom da smo o tome ranije pisali. V. »Krivično-pravni trettman alkoholičara delikvenata u savremenom zakonodavstvu«, 13. maj 1965, 12 str. 1033—1052.

tiv kriminaliteta, ne može ostati nezainteresovano prema navedenim socijalno-patološkim pojavama. Iz tih razloga razmotrićemo ukratko socijalnu sadržinu ovih pojava, njihovo dejstvo na kriminalitet i njihov tretman u savremenom krivičnom zakonodavstvu.

1. *Skitničenje*

U najopštijem smislu skitnja predstavlja menjanje mesta boravka bez ekonomske i društvene opravdanosti, bez motiva da se ostvari neki životni i društveno koristan cilj. To znači da lica koja nemaju stalni domicil i koja ga menjaju vršeći neku ekonomski i društveno korisnu delatnost ne mogu biti skitnice kao ni lica koja menjaju mesta boravka u potražnji za nekom takvom delatnošću, već samo ona koja lutaju od mesta do mesta bez stvarnih i opravdanih potreba i bez motiva da se ostvari neki životni cilj koji je istovremeno i društveno opravdan i pravno dozvoljen.

Skitnja je veoma stara pojava. Njeno postojanje zabeleženo je još u najstarijim državama. Verovatno da je nastala istovremeno kada i kriminalitet i to iz istih uzroka, tj. klasne podeljenosti društva, kojom je za jedan veliki period istorije društva najveći deo ljudi civilizovane zajednice ostao obespravljen, bez sredstava za proizvodnju i bez mogućnosti da ostvari sigurnu egzistenciju. Jedan deo ljudi, nemogavši da se uključi u novo nastali društveni proces proizvodnje, da se prilagodi novim uslovima klasnog društva, odaje se kriminalitetu, tj. aktivnom otporu protiv tih novonastalih uslova, kršeći pravila klasnog društva koja su težila da sankcionišu i očuvaju novonastale uslove proizvodnje i odnosa koji iz njih proizilaze, ili pak pasivnoj rezistenciji, tj. skitnji i prosjačenju. Sve od tada skitnja se javlja u svim društvenim uslovima kao pasivni otvor izvestnog broja ljudi prema uslovima života izražena u vidu nerada i indiferentnosti prema svim vrednostima ličnog i druse u izvesnim slučajevima svodi na zadovoljenje elementarnih potreba. Tako izražena skitnja se javlja kao težnja da se živi bez rada, tj. na račun tuđeg, bilo čijeg rada. Otuda je njena velika društvena štetnost. Pogrešno je verovati da je skitnja proizvod nagona za kretanje ili promene sredine te da je urođena prirodna pojava. Naprotiv, to je pojava koja se rađa iz određenih društvenih uslova i koja se stiče rđavom navikom prema radu, jer sadržinski ona predstavlja bežanje od rada i onih ljudskih aktivnosti koje su društveno korisne.

Uzroci skitnje mogu biti brojni i raznovrsni čak i u jednom istom društvu na različitim stupnjevima njegovog razvitka. Otuda i različiti vidovi skitnje. Kao najstandardnije uzroke dr. N. Tintić navodi sledeće: istorijske, (ratovi i revolucije), privredne (ekonomske krize, nezaposlenost, promene na tržištu rada), socijalne (nedovoljna plata, slaba organizacija socijalnih službi, loša profesionalna obuka), individualne (moralno ponašanje koje ga vodi do napuštanja obitelji, bolest, starost, alkoholizam, mentalne bolesti itd.). S obzirom na ove uzroke on razvrstava sve skitnice na privredne (u koje kadkad spadaju i nezaposleni), nesvojevoljne (na pr. bolesni, slaboumni i neki stari) profesionalne među koje spadaju i i ambulantni prosjaci, prosjaci delikventi, skitnice

na putu delikvencije, delikventi rasejani među skitnicama, kriminalci koji postaju skitnice.[2]

Sa stanovišta krivičnog prava i kriminalogije grupa profesionalnih skitnica je najvažnija, jer se krivično-pravni pojam skitničenja upravo na nju i odnosi. S toga je interesantno da vidimo u kom se obimu ona pojavljuje i koliki procenat otpada na one koje pokazuju tendenciju profesionalnosti uz istovremeno postojanje i delikventne orijentacije. Prema podacima SUP-a grada Beograda bilo je registrovano zbog skitničenja i bezposličenja u 1959. godini — 2811, 1960. godine — 3040, a 1961. godine — 2867 lica. Najveći broj od registrovnih otpada na mlađa punoletna lica i starije maloletnike.

Skitničenje je usko povezano sa vršenjem krivičnih dela i to pre svega imovinskih krivičnih dela među kojima se na prvom mestu nalaze: sitno delo krađe, utaje ili prevare, krađe, prevare, teške krađe, itd., ali nisu izuzeta ni teška krivična dela kao što su razbojništvo i razbojnička krađa. Jednom analizom presuda donetih od strane Okružnog suda u Beogradu u 1960. godini ustanovili smo da je od 120 krivičnih dela, za koja su izrečene krivične sankcije 18 ili oko 16% bilo izvršeno od 21 lica koja se bave skitničenjem i besposličenjem. Petorica od ovog broja bili su višestruki povratnici i oformljene profesionalne skitnice. Struktura krivičnih dela koju su učinili izgleda ovako: teška krađa, — 9, obična krađa i sitno delo krađe — 4, prevara — 3, lažno predstavljanje u sticaju sa prevarom — 2 i silovanje — jedno krivično delo.

Profesionalno skitničenje se pojavljuje po pravilu još u detinjstvu i ranoj mladosti. Stoga je interesantno da razmotrimo u kojim se vidovima ono pojavljuje kod dece i mlađih maloletnika.

Može se reći da se skitnja kod dece i mlađih maloletnika uglavnom pojavljuje u dva osnovna vida: u bežanju od kuće i tumaranju po gradu i napuštanju grada i lutanju po drugim mestima i gradovima. Prvi vid je češći i izraženiji kod dece nego kod maloletnika. Inicijalno, ovaj vid skitnje se pojavljuje kao posledica sukoba u porodici, zbog straha od slabih ocena u školi, pod uticajem filmova i strip literature, a u težnji da se doživi neka avantura. Ovaj vid skitnje ne proizvodi neke teže posledice, ali je opasan zbog stvaranja navike na parazitski način života, što ih jednoga dana može odvesti u kriminalitet. Drugi, teži oblik skitnje izražen je u povremenom ili stalnom kidanju veza sa porodicom, školom ili radnim mestom, napuštanju domicila i lutanju po drugim mestima. Ovaj vid skitnje koji je pretežno zastupljen kod školske dece odnosno maloletnika, praćen je i drugim socijalno-patološkim pojavama kao što su: prošnja i prostitucija i vršenje delikata. Ni jedan ni drugi vid skitnje ne javljaju se ni kao posledica materijalne bede niti kao posledica nagona za kretanjem, već u prvom redu kao posledica težnje da se pobegne od neugodnosti u porodici i odgovornosti zbog slabog uspeha u školi ili na radu (npr. kada se radi o učenicima u privredi) a zatim i kao posledica težnje da se doživi nešto neobično, nepoznato, tj. neka avantura poput nekog junaka iz gledanog vestern filma. Pa ipak preovladava uzrok manjkavog vaspitanja u od-

[2] V. Dr. N. Tintić »Zadaci socijalne politike u vezi s društveno-negativnim pojavama«, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1962. br. 1, str. 8.

nosu na rad i poštovanje ličnih i društvenih vrednosti. Kod većih dečaka skitnica, sa kojima smo imali prilike da razgovaramo, oseća se otpor prema radu, indiferentnost prema budućnosti i nepoštovanje ili nedovoljno izraženo poštovanje prema svojim roditeljima i vaspitačima. Na sreću, teži vid skitnje nije tako izražen kao što je to slučaj sa prvim lakšim vidom. Tako je, na primer, u Beogradu u 1960. godini bilo registrovano oko 300, a u 1961. oko 250 slučajeva skitnje od čega samo oko 15% odpada na teži oblik. Broj slučajeva može izgledati mali, ali treba imati u vidu da su ovde obuhvaćeni tipični slučajevi koji pokazuju tendenciju ponavljanja. Opasnost upravo i leži u toj tendenciji iz koje se rađa navika za skitanjem a zatim i navika za vršenjem delikta. Preko skitnje kao oblika predelikvencije ulazi se u delikvenciju, gde skitnja prestaje da postoji kao samostalna pojava već se vezuje za delikvenciju. Tako, najveći broj registrovanih bio je istovremeno evidentiran i za vršenje krivičnih dela sitne krađe i prevare kao i krivičnih dela protv javnog reda i mira. Najzad, opasnost ove pojave ogleda se u njenoj tendenciji da se širi putem psihičke indukcije koju vrše skitnice na svoje drugove u školi ili na radnom mestu.

Podaci koje smo napred izložili pokazuju da su skitničenje i besposličenje usko povezani sa vršenjem krivičnih dela a samim tim i sa krivičnim pravom. Otuda potreba da se razmotri pitanje kakav značaj ovoj pojavi pridaje Krivično pravo.

U istoriji Krivičnog prava skitničenje i besposličenje su uvek bila zabranjena ponašanja. Te zabrane su nekad izražene u vidu krivičnih dela, a nekada u vidu admnistrativnih prekršaja. Široka inkriminacija ovih pojava sa primenom oštrih krivičnih sankcija naročito je bila izražena u doba prvobitne akumulacije. Najpoznatiji zakon protiv skitnica iz toga doba donet je u Engleskoj koji je bio čuven po surovim kaznama i koji je bio na snazi sve do 18 veka. Inkriminaciju ovih pojava sa nešto blažim sankcijama nalazimo i u krivično-pravnim propisima Francuske od kojih je najkarakterističnija Ordonansa iz 1777. godine kao i u krivično-pravnim propisima Holandije od kojih su posebno značajni zakonski akti iz 1537. i 1614. godine. U svim ovim krivičnim propisima skitničenje je bilo tretirano kao krivično delo. Sličan tretman dat je ovim pojavama i u Ruskom zakonodavstvu 17 i 18 veka kao i nizu drugih zemalja. Može se reći da je to bilo doba kada se skitničenje smatralo teškim deliktom koji se kažnjava surovim, pre svega fizičkim kaznama.

I u savremenom krivičnom zakonodavstvu skitničenje se tretira dvojako: kao krivično delo ili kao prekršaj protiv javnog reda i mira. Tako na primer, kao krivično delo predviđeno je u krivičnim zakonicima: Grčke, Mađarske, RSFSR, Luizijane, Grenlanda, zatim u krivično-pravnim propisima Engleske i još nekim drugim zemljama, dok je kao prekršaj predviđeno u zakonodavstvima Švajcarske, Bugarske, naše zemlje i većem broju drugih zemalja. Interesantno je videti šta se sve podrazumeva pod skitničenjem, tj. kako se ono kvalifikuje kao krivično delo. Evo kako izgledaju te kvalifikacije u nekim od navedenih krivičnih zakona.

— KZ Grčke u čl. 408. ovako definiše skitničenje: »Ko zbog svoje sklonosti nerada ili skolonosti nesređenom načinu života skita po zemlji bez sredstava ili neprestano luta u jednom mestu bez stalnog stana, kazniće se zatvorom do tri meseca«.

Da bi se ustanovilo postojanje bića krivičnog dela prema navedenoj odredbi neophodno je da se utvrdi postojanje sklonosti ka neradu ili ka nesređenom načinu života kao i nepostojanje sredstava za život, koja imaju legalni osnov sticanja. Ako razmotrimo elemente bića krivičnog dela možemo ustanoviti da je drugi element dosta neprecizan i omogućuje različita tumačenja. Na primer, postavlja se pitanje da li se skolonost ka nesređenom načinu života može utvrditi činjenicom što čovek nema stan ili je potrebno da se pored toga utvrdi i to da nema namere da stvara domaćinstvo ili pored toga da nema namere da stvara porodicu. Izgleda da je za postojanje ovih dela potrebna kumulacija navedenih činjenica uz postojanje činjenice da nema sredstava za život koja imaju legalni osnov sticanja.

— KZ Mađarske ovako formuliše skitničenje: 1. »Kazniće se kaznom lišenja slobode do dve godine lice sposobno za rad koje provodi život u besposličenju.

2. Kazna lišenje slobode do tri godine izreći će se u slučaju ako je krivično delo izvršeno od strane povratnika; u tom slučaju može se izreći zabrana boravka kao dopunska kazna;

3. Smatra se povratnikom u pogledu primene odredaba ovog člana lice osuđeno na kaznu lišenja slobode zbog opasnog besposličenja, organizovanja zabranjenih hazardnih igara, prostitucije iz zanata, podsticanje iz zanata na prostituciju, pomoći ukazane prostituciji iz zanata, posredovanje kod prostitucije, ako nije proteklo pet godina između dana izvršene ili ugašene kazne i dana novog krivičnog dela.«

Kao što se iz odredaba vidi KZ Mađarske ne insistira na činjenici menjanja domicila, već na postojanju besposličenja kod radno sposobnog čoveka. Za postojanje ovog dela potrebna su dva elementa, prvo, da je lice fizički i psihički sposobno za rad i da je u mogućnosti da traži i nađe posao kojim će obezbediti sebi sredstva za život i, drugo, da on to neće da učini. Druga karakteristika Mađarskog KZ je da on povrat shvata kao opšti ali višestruki povrat, dajući mu karakter pooštravajuće okolnosti.

— KZ RSFSR u članu 209. kaže: »Sistematsko bavljenje skitničenjem ili prosjačenjem, koje je nastaljeno i posle opomene od strane administrativnih organa, — kažnjava se lišenjem slobode do dve godine ili popravnim radom od šest meseci do jedne godine.« Prema KZ RSFSR skitničenje postoji samo ako se vrši sistematski to jest u vidu zanata, odnosno ako njegovi vršioci pokazuju tendenciju profesionalizma, što mora da bude utvrđeno i postojanje prethodne opomene od strane administrativnih organa.

— KZ Luizijane u članu 107. predviđa: »Zbog skitničenja su odgovorna sledeća lica:

1. Pijanice po navici;

2. Lica koja stanuju u ozloglašenim kućama ili se druže sa licima koja vrše blud u vidu zanata; ili

3. Lica sposobna za rad koja skitaju i bave se prosjačenjem; ovaj član se neće primenjivati na lica koja skupljaju milostinju za religiona, dobrotvorna ili milosrdna društva sa njihovim ovlašćenjem; ili

4. Kockari po navici ili lica koja se izdržavaju pretežno od kockanja; ili

5. Lica sposobna za rad bez vidljivih zakonskih izvora izražavanja koja ne traže zapošljenje; ili

6. Lica sposobna za rad koja bez naknade dobijaju sredstva za život od lica koja primaju starosnu rentu ili starosnu potporu od države; ili

7. Lica koja se obično zadržavaju po ulicama u kasno i neuobičajeno noćno vreme ili se potucaju bez vidljivog ili valjnog posla po mestima gde se narod skuplja; ili

8. Lica koja budu zatečena u blizini zgrada, pokretnih stvari, brodova ili privatnih zemljišta, a nemogu navesti razlog svoje prisutno, sti; ili

9. Lica koja vrše blud u vidu zanata.

Ko izvrši krivično delo skitničenja biće osuđen na novčanu kaznu do 100 dolara, na kaznu zatvora do šest meseci ili na obe kazne.«[3]

Očigledno je da zakonodavac Luizijane krivičnom delu skitničenja daje veoma širok pojam uključujući u njega čitav niz parazitskih pojava koje imaju isti karakter štetnog dejstva na društvene odnose ali koje imaju samostalnu egzistenciju. Da bi to rešio on je predvideo onoliko posebnih vidova ispoljavanja ovog dela koliko je pojava obuhvatio pod pojam skitničenja.

— KZ Grenlanda pod naslovom štetna zanimanja u čl. 44. st. 2. daje sledeću kvalifikaciju skitničenja i besposličenja: »Zbog nedopuštenog besposličenja biće osuđeno radom sposobno lice koje zbog svoje redovne nezaposlenosti za koju je samo krivo padne na teret javnog staranja, zanemari svoju obavezu izražavanja prema nekom licu i time ga dovede u tešku oskudicu, ili ne isplaćuje dužne iznose supruzi i deci, — ako se tim nastavi i pošto je policijski opomenuto ili pošto mu je obezbeđen posao«.

Iz navedenih zakonskih propisa jasno se vidi koliko se kvalifikacije krivičnog dela skitničenja i besposličenja međusobno razlikuju. Na jednoj strani imamo krivične zakonike koji daju pojam skitnje u užem smislu kao što je to slučaj sa Grčkim KZ, a na drugoj strani krivične zakonike koji daju takav pojam dela da ga proširuju i na pojave kao što su kockanje, prostitucija, pa čak i bezrazložno bavljenje u blizini zgrada, brodova, tuđeg zemljišta itd. Krivični zakonici Mađarske i Grenlanda ne inkriminišu skitničenje već samo besposličenje, koje je skoro uvek prateća pojava skitničenja i koje po pravilu leži u njegovoj osnovi. Skitničenje ustvari predstavlja poseban vid besposličenja izražen u menjanju mesta domicila.

---

[3] Krivični zakonici Grčke, Grenlanda, Luizijane, Švajcarske objavljeni su u izdanju Instituta za uporedno pravo u Beogradu, a Krivični zakonici RSFSR i Mađarske u izdanju Instituta za kriminološka i kriminolistička istraživanja u Beogradu.

Već smo naveli da zakonodavstva velikog broja zemalja ne predviđaju skitničenje kao krivično delo već kao prekršaj. Razlog za ovakav stav neki vide u malom stepenu društvene opasnosti skitničenja, a drugi u tome što je teško odrediti biće ovog krivičnog dela, koje se često pokazuje kao fluidna pojava, dok treći smatraju da razlog leži u činjenici što se pokazalo da krivično-pravna sankcija nije efikasno sredstvo u borbi protiv ove pojave te da su efikasnije administrativne mere. Svakako da ovi razlozi stoje. Naš zakonodavac skitničenje tretira kao prekršaj koji spada u domen Upravnog prava. Sa stanovišta krivičnog prava skitničenje može biti uzeto u obzir samo kao okolnost kod odmeravanja kazne za određeno krivično delo koje stoji u vezi sa ovom pojavom. A to je najčešći slučaj kod imovinskih delikata i delikata protiv javnog reda.

2. *Prosjačenje*

Prosjačenje bazira bilo na nesposobnosti za rad zbog invalidnosti i defektnosti i postojanju samilosti od strane građana, bilo na parazitizmu i njegovoj toleranciji, koja se izražava u vidu davanja pomoći odnosno milostinje bezposličarima i neradnicima. Prema tome, postoje dve kategorije prosjaka: kategorija invalidnih i defektnih lica i kategorija zdravih i sposobnih lica za rad. Njihova zajednička karakteristika jeste ta što žive od milostinje drugih, odnosno da se »profesionalno (javno ili tajno) bave apeliranjem na »samilost« drugih, na davanje nenaplative dobrovoljne pomoći u novcu ili naravi i time crpu osnovna (glavna) sredstva za život«.[4] Prva kategorija prosjaka zbog svojih fizičkih ili psihičkih nedostataka deluje emocionalno na ljude od kojih se traži milostinja, tj. sami ti nedostaci izazivaju sažaljenje i uslovljavaju da dođe do davanja materijalne potpore u novcu ili stvarima. Druga kategorija prosjaka apeluje na svest i osećanja samilosti za dobročinstvom prikazujući verbalno svoju materijalnu ugroženost, obrazlažući istu argumentima nezaposlenosti, nesposobnosti za rad, bolešću, velikim brojem članova porodice nesposobnih za rad, nekom spoljnom teškoćom koja je nastala usled više sile itd. Često se ovo potkrepljuje i činjenicom da su slabo obučeni ili gladni, itd.

Prema statističkim podacima u Beogradu je 1960. godine bilo registrovano 625 a 1961. godine 994 lica koja su se bavila prosjačenjem. Iz prve kategorije bilo je samo oko 10—15% dok ostali broj otpada na kategoriju parazita koji su se odali skitničenju, besposličenju i alkoholizmu. Prosjačenje je u izvesnoj meri rašireno i među decom i mlađim maloletnicima. Prema navedenom izvoru u 1960. godini bilo je registrovano oko 230 slučajeva a u 1961. godini oko 325 slučajeva prosjačenja od strane dece i maloletnika. Prosjačenjem se u prvom redu bave deca do 14 godina dok su maloletnici zastupljeni u manjem broju.

Prosjačenje je trostruko negativna pojava. Najpre, što stvara kod onoga koji prosi određeni oblik parazitizma, a pre svega negativan odnos prema radu, drugo što vodi ka delikvenciji, i treće, što utiče na mo-

[4] Dr. N. Tintić, isto, str. 9.

ral građana tj. dovodi do moralno-političkog razočarenja. Naime prosjačenje u očima građana, a posebno stranaca, ruši dostojanstvo ne samo čoveka već i komune pa i šire zajednice. Stvara se mišljenje da komuna odnosno zajednica nije u stanju da suzbije uzroke ove pojave. Na taj način ona podjednako ponižava i onoga ko prosi i građane i društvenu zajednicu.

Navedeni razlozi nužno nameću potrebu reakcije društvene zajednice. Može se reći da je sve do francuske buržoaske revolucije ta reakcija na državnom planu imala kazneni karakter. Država nije poznavala funkciju socijalnog staranja prema licima koja su nesposobna za rad ili su sticajem okolnosti ostala bez posla i sredstava za život. Socijalna briga o ovakvim licima spadala je u nadležnost crkve i dobrotvornih udruženja. Tek od francuske revolucije država će biti prinuđena da uvede funkciju socijalnog staranja, tj. da će putem bratske pomoći osigurati opstanak oskudnih građana bilo time što će im obezbediti zaposlenje, bilo time što će onima koji su nesposobni za rad i koji nemaju porodicu ili se ona o njima nemože brinuti davati materijalnu pomoć. Danas se u svim modernim zakonodavstvima borba protiv prosjačenja vodi na dvostrukom planu: na planu socijalnog staranja i na planu primene represivnih mera kada se radi o licima koja su sposobna za rad a koja se odaju prosjačenju iz parazitizma koristeći pri tome ljudske slabosti kao što su lakovernost i sažaljenje.

Što se tiče vrste kaznenih mera i ovde se zakonodavstva razlikuju na dve grupe: na grupu koja prosjačenje tretira kao krivično dleo i na grupu koja ga tretiraju kao administrativni odnosno policiski prekršaj. Tako, kao krivično delo prosjačenje je predviđeno u KZ Grčke, RSFSR, Grenlanda, Luizijane i još nekih zemalja, dok je u našoj zemlji i velikom broju drugih predviđeno kao prekršaj. Pogledajmo propise navedenih zemalja po kojima je prosjačenje normirano kao krivično delo.

— KZ Grčke u čl. 407. daje inkriminaciju prosjačenja sledećom odredbom »Ko zbog svoje sklonosti neradu ili gramzivosti za novcem ili iz navike prosjači, kazniče se zatvorom do tri meseca«. Kao što se vidi kažnjava se prosjačenje koje rezultira iz nerada ili gramzivosti, ali ne i prosjačenje koje rezultira iz nužde. Pored ove odredbe Grčki KZ u članu 409. predviđa i krivično delo nesprečavanja prosjačenja. Ovo krivično delo mogu da učine sva lica koja vaspitavaju ili čuvaju i neguju decu kao i lica koja imaju druge zakonske obaveze u pogledu izdržavanja maloletnih i nesposobnih lica. Odredba iz čl. 409. grčkog KZ ima po našem shvatanju komplementarni značaj u odnosu na odredbu iz čl. 407, jer bi inkriminacija samog prosjačenja bila nedovoljna za borbu protiv ove pojave, naročito u slučajevima kada se radi o deci — prosjacima koja se na bavljenje ovim zanatom navode od strane roditelja i staraoca, koji su se najčešće odali alkoholizmu ili amoralnom načinu života. Drugi stav ovog člana uperen je protiv zloupotrebljavanja telesnih i duševnih mana kod dece i maloletnika u cilju ostvarivanja zarade putem prosjačenja. Ova odredba ima poseban značaj u tome što teži da suzbije pojavu krađe i namernog sakaćenja dece od strane profesionalnih prosjaka i drugih delikvenata sa ciljem da bi ih upotrebili kao sredstvo za izazivanje sažaljenja i davanje milostinje.

Ovakvi slučajevi su u kriminalnoj praksi dosta poznati. Pored navedenih kazni čl. 407. i 409. grčki zakonodavac u članu 410. predviđa za ovo delo i krivičnu sankciju upućivanja u zavod za rad.

— KZ RSFS predviđa kažnjavanje za sistematsko prosjačenje koje je nastavljano i posle opomene od strane administritivnog organa. Kao što smo videli čl. 209. predviđa altenativno kažnjavanje za skitničenje i prosjačenje, tako da obuhvata dva posebna krivična dela koja su u praksi često povezana.

— I KZ Grenlanda, slično KZ Grčke, predviđa prosjačenje kao krivično delo ako se vrši i posle opomene od strane policiskih organa, dok KZ Luizijane kažnjava za prosjačenje kvalifikujući ga kao poseban vid skitničenja.

U velikom broju zemalja prosjačenje se tretira kao prekršaj i to negde kao prekršaj protiv javnog reda i mira a negde kao prekršaj protiv javnog morala. Kod nas to je prekršaj koji se nalazi izvan krivičnog prava. Prosjačenje može imati krivično pravni značaj samo kao okolnost kod odmeravanja kazne za krivično delo koje bi bilo u uskoj vezi sa ovom parazitskom pojavom.

3. Tapkarenje

Tapkarenje je takva socijalna pojava koja bazira na kupovini ulaznica za kulturne i sportske priredbe po propisanim, odnosno, određenim cenama i njihovoj prodaji po višim cenama. U suštini tapkarenje nije ništa drugo do jedan poseban vid špekulacije. Poseban vid ove špekulacije karakteriše se kako specifičnošću predmeta tako i specifičnošću subjekata. Predmet tapkarenja je isključivo preprodaja ulaznica za kulturne i sportske predstave i priredbe a vršioci te preprodaje su u prvom redu deca do 14 godina, a ređe maloletnici i mlađa punoletna lica. Druga karakteristika tapkarenja jeste u tome što se ovde ne deluje ni na emocije ni na svest građana da daju milostinju, niti je izražen potpuni negativizam prema radu kao što je to slučaj kod prosjačenja, već obrnuto, ovde je ispoljena aktivnost ali je ona antisocijalnog karaktera. Tapkarenje je aktivnost usmerena na pribavljanje sredstava bez produktivnog rada.

Izraz tapkarenje uzet je iz uličnog žargona, tačnije, iz rečnika samih preprodavaca ulaznica. Pojmovno on odražava samo način obavljanja posla ali ne i karakter posla. A pojavni oblik ove špekulacije se upravo i sastoji u tapkanju u mestu, odnosno strpljivom čekanju kupaca ulaznica ispred bioskopa, pozorišta, stadiona i drugih dvorana gde se daje neka predstava. Preprodavac najčešće ne traži kupca već on njega. Drugim rečima, preprodavci kupovanjem većeg broja ulaznica prinude posetioce predstave da ih potraže, Razume se, da će se situacija izmeniti ako je predstava nezanimljiva ili su topli dani odvukli posetioce na drugu stranu. Samo tada će preprodavac potražiti kupca. Ali tada neće postojati uslovi za ostvarivanje bespravne zarade, što se, međutim, retko dešava, obzirom da tapkaroši znaju da procene situaciju.

Preprodajom ulaznica tapkaroši obezbeđuju sebi sredstva za džeparac, za zabave, za kupovinu aromatizovanih napitaka a neki i za na-

stavljanje besposličarstva, za alkohol, za kocku, itd. Od 10 tapkaroša koje smo posmatrali kao uzorak u 1960. godini a čiji se uzrast kretao od 12 do 16 godina, samo trojica nisu upotrebljavali alkoholna pića. Polovina od njih bila je poznata socijalnim centrima i organima SUP-a zbog vršenja prekršaja dok su dvojica bila višestruki povratnici u vršenju prekršaja. Kod ove dvojice bila je ispoljena tendencija ka agresivnosti, besposličenju i profesionalnom tapkarenju. Obojica su povremeno imali svoje tapkaroške grupice koje su operisale pod njihovim vođstvom. Četvorica iz ove grupe poticali su iz razorenih ili razbijenih porodica, dok su ostali poticali iz potpunih i čak solidno materijalno obezbeđenih porodica.

Prema podacima Sekretarijata za unutrašnje poslove Beograda, broj registrovanih za tapkarenje po godinama izgledao je ovako: 1957. — 611; 1958. — 1374; 1959. — 1329; 1960. — 943; i 1961. — 980 lica.

Tapkarenje se vrši bilo solitarno bilo grupno, što je češći slučaj. Česta je pojava da grupe organizuju i koriste njihov rad odrasla lica ili mlađa punoletna lica koja su krenula putem besposličenja ili delikvencije ili koja imaju besposličarsku i kriminalnu prošlost. Opasnost od tapkarenja je dvostruka. S jedne strane, ono stvara navike kod dece na laku zaradu i lak život, a s druge strane dovodi decu pod uticaj kriminalnih tipova koji ih istovremeno iskorišćavaju i kvare. Jednom organizovana grupa dece i maloletnika za tapkarenje, može se kasnije iskoristiti za vršenje krađa i drugih delikata. Stoga tapkarenje može da se pojavi kao inicijalni oblik za pad u kriminalitet. Najzad, treba imati u vidu da je ono povezano sa skitničenjem i besposličenjem i da stoga odražava jednu vrstu parazitizma.

Tapkarenje se ne tretira kao samostalno krivično delo skoro ni u jednom krivičnom zakonu. Međutim, u nekim zemljama ono se inkriminiše kao poseban vid špekulacije. Takvu odredbu predviđa Poljski zakon o krivičnoj odgovornosti za krivična dela protiv društvene imovine od 1959. godine. U tom zakonu predviđa se krivično delo špekulacije, koje se najčešće javlja u vidu preprodaje robe nabavljene iz zaliha namenjenih širokoj potrošnji po znatno višim cenama. Kao poseban vid ovog krivičnog dela predviđena je i preprodaja ulaznica za kulturne i sportske priredbe i predstave po višim cenama od predviđenih. Ova činjenica govori da je pojava tapkarenja svojom masovnošću postala društveno opasna ne samo zato što predstavlja svojevrsnu eksploataciju građana, već i zbog toga što razvija parazitizam i deluje negativno na razvijanje socijalističkog morala kod omladine.

Kod nas se tapkarenje tretira kao prekršaj protiv javnog reda. Međutim, i po našem KZ moguće je tapkarenje kvalifikovati kao krivično delo. Naš krivični zakonik u čl. 227. predviđa krivično delo kršenja propisa o cenama. Prema odredbama ovog člana može biti kažnjen novčanom kaznom ili zatvorom svako ko traži ili primi za robu ili predmete višu cenu od propisane, dok se sama roba ili predmet ovog dela mogu oduzeti. A ulaznice se svakako mogu tretirati kao predmeti svoje vrste koji sadrže u sebi pravo vlasnika da može da prisustvuje određenoj predstavi odnosno priredbi. Međutim, i ako ova mogućnost postoji ona se u praksi ne koristi. To se može opravdati činjenicom što

su glavni nosioci ove pojave maloletnici, pa čak i deca. Prema tome, nju je moguće primeniti prema odraslim licima koja se bave ovim zanatom i koja najčešće otkupljuju ulaznice koristeći maloletnike i decu za njihovu prodaju. S druge strane ovde se radi o aktima koji uzeti pojedinačno ne predstavljaju neku znatnu opasnost za društvo te je efikasnije dejstvo prekršajnih organa i mera koje oni preduzimaju od krivično-pravnih mera.

4. Prostitucija

Prostitucija označava socijalnu devijaciju u seksualnom ponašanju. Ona se može definisati kao nuđenje svoga tela drugome (bilo kome) za seksualno zadovoljenje uz zahtev da se kao naknada za korišćenje tela plati određena cena. Cena je najčešće izražena u novčanom iznosu, ali se ona isto tako može sastojati i u nekoj drugoj vrsti naknade, kao na primer, u omogućavanju da se ostvari neki interes i izvuče neka materijalna korist, na primer, da se dobije uloga u komadu ili filmu, zaposlenje, povišica plate odnosno dohotka, stan, da se omogući putovanje u inostranstvo, itd. Bitno za prostituciju jeste da se podavanje vrši uz naknadu tj. iz koristoljubivih motiva. Bez značaja je da li u seksualnom aktu i sama prostitutka zadovoljava svoje strasti ili ne. Ono što je važno to je da se ljubav ne daje već prodaje. Načini prodaje su veoma različiti i raznovrsni, oni se uvek menjaju ali cilj ostaje isti.

Seksualni život po prirodi rezultira iz psihofizičke potrebe i zadovoljenje te potrebe odražava se kroz čulno zadovoljstvo. Prostitucija ustvari predstavlja zloupotrebu polnog akta njegovim pretvaranjem u sredstvo za eksploataciju seksualnog partnera, zloupotrebu koja veoma često predstavlja i nasilje nad sopstvenim telom i polnim nagonom. U shvatanju ljudi, koje je izgradila vekovna tradicija, pojam prostitucije vezan je isključivo za seksualno ponašanje žene, a ne i muškarca. To shvatanje, koje nije sasvim adekvatno, ima korene u istorijskim uslovima nastanka ove pojave. Kao što je poznato prostitucija nastaje uporedo sa nastankom privatne svojine i monogamnog braka, tj. klasnog društva. Sa nastankom privatne svojine nastaje i patrijarhat, vlast muškarca koja se proteže i na ženu i na decu. Žena mora biti pokorna i apsolutno verna kako bi se obezbedio naslednik muža po krvi. Očuvanje čistoće ovakvog nasleđa obavezuje samo ženu ali ne i muškarca, koga je priroda poštedela od rađanja a vlast zaštitila od ženskih protesta i omogućila da svoju želju za promenom seksualnog partnera može ostvarivati plaćanjem drugoj ženi za pruženo zadovoljstvo. Kupujući to zadovoljstvo muškarac ne nanosi nikakve posledice svom genetičkom nasleđu. Žena koja se podala za nagradu nazvana je prostitutkom, muškarac koji je kupio tu ljubav nije ušao u kategoriju ovog pojma i ako se radi o jednoj posebnoj vrsti transakcije. Tako se rodila prostitucija kao pojava koja označava menjanje seksualnih partnera ne zbog seksualne potrebe i ljubavnih osećanja već zbog materijalne koristi. Prema ženi, koja prodaje ljubav, društvo će stvoriti prezir, a prema muškarcu koji je kupuje zauzeće pomirljiv, šta više, blagonaklon stav. Istina, u početku

taj prezir nije bio svuda prihvaćen, ali je kasnije dobio opšte priznanje. Poznato je da su u staroj Grčkoj hetere rado primane u društvo, šta više, bilo je u modi da državnici i drugi robovlasnički dostojanstvenici imaju među njima svoje intimne prijateljice. Isti je slučaj bio i u Japanu. To je i razlog zašto su hetere i gejše imale poseban, čak u izvesnom smislu povlašćeni položaj i posmatrane su kao umetnice za stvaranje raspoloženja i pružanje zadovoljstva. Tek sa pojavom hrišćanskog morala, koji monogramni brak proglašava kao jedini dozvoljeni oblik seksualne veze, prostitucija dobija opštu osudu bez obzira na njen pojavni oblik. Ali ukoliko je ona više osuđivana utoliko se više širila kao pojava, prateći u korak monogramni brak. Razume se da su takvom razvoju doprineli materijalni uslovi života koji su omogućavali sve veću fizičku slobodu, ali i sve veću ekonomsku eksploataciju čoveka posebno žene. Ti uslovi su dobili svoju kulminaciju u kapitalističkom društvu pa je i prostitucija dobila najšire razmere.

Međutim, i ako je prostitucija pojmovno vezana za seksualnu prodaju žene, ona u suštini obuhvata i slično seksualno ponašanje muškarca. Prostitucija kod muškarca može se pojaviti u dva vida. Prvi vid bi bio kada muškarac na bazi privrženosti žene kao seksualnog partnera istu eksploatiše (ovo se najčešće dešava kada mlađi muškarci održavaju seksualne odnose sa ženama daleko starijim od sebe u cilju izvlačenja koristi), a drugi vid jeste homoseksualizam koji se vrši za nagradu. Ali i ako ove pojave predstavljaju posebne oblike prostitucije, one se ne podvode pod taj pojam. To je odraz društvenog stava.

Faktori koji utiču na rađanje i obim ove pojave su veoma brojni, ali se kao najvažniji smatraju ekonomski, socijalni i psihološki faktor i porodični uslovi života.

I ako su kod nas eleminisani osnovni uslovi iz kojih se rađa prostitucija kao što su: eksploatacija ženske radne snage, neravnopravnost između muškarca i žene u pogledu zaposlenja i socijalne zaštite, i ako se pruža materijalna potpora privremeno nezaposlenim ženama i podjednaka mogućnost za sticanje sredstava, mi još uvek imamo pojavu prostitucije. Istina ona nema masovni karakter ali ispoljava sve karakteristike društvene pojave. Ta činjenica međutim govori o tome da nisu sasvim isčezli uzroci i uslovi iz kojih se ona rađa. Uporedo s tim nisu isčezle ni štetne posledice koje iz nje proizilaze. Prema podacima Sekretarijata za unutrašnje poslove na tertoriji Beograda bilo je registrovano u 1959. — 215; 1960. — 150; i 1961. — 97 lica. Prema ovom izgledalo bi da je kod nas prostitucija retka pojava. Ipak, čini nam se da ovi podaci obuhvataju samo one slučajeve koji su se javili u klasičnom obliku profesionalnosti te da je ukupan broj slučajeva veći ali se najčešće vrše u prikrivenim oblicima. Ono što nas posebno interesuje jeste pitanje kada se prostitucija pojavljuje, na kom uzrastu. A to se može videti iz činjenice koliki je broj maloltenica obuhvaćen ovim pojavom. Prema izveštaju centra za socijalne radnike opštine Palilula, zabeleženo je u 1961. godini 11 slučajeva maloletničke prostitucije na

28 registrovanih žena. Evo kako, prema podacima ovog izveštaja, izgleda starost registrovanih prostitutki iz čega se jasno vidi i starosna struktura:

od 14 god.	1	ili 3,57%	od 19 god.	2	ili 7,14%
od 15 god.	1	" 3,57%	od 21 god.	4	" 14,28%
od 16 god.	3	" 10,71%	od 22 god.	5	" 17,86%
od 17 god.	3	" 10,71%	od 25 god.	3	" 10,71%
od 18 god.	3	" 10,71%	od 30 god.	2	" 17,14%
			od 37 god.	1	" 3,57%
Svega:	11	39,27	Svega:	17	60,73

UKUPNO: 28 ili 100%

Kao što se vidi ova pojava je zastupljena kod maloletnica od 14 do 15 godina u pet slučajeva. Ali da bi se dobila realna slika o maloletničkoj prostituciji prikazaćemo i analizu po uzrastu kada se ona javlja:

u 14-toj	godini	2	ili 7,14%
u 15 "	"	8	" 28,57%
u 16 "	"	12	" 42,87%
u 19 "	"	3	" 10,71%
u 20 "	"	2	" 7,14%
u 25 "	"	1	" 33,57%
Svega:		28	" 100%

Iz datih podataka se vidi da se u 22 ili 68,58% slučajeva prostitucija javlja na uzrastu od 14 do 16 godina.

Opasnost ove pojave leži u činjenici što se pod uticajem nemorala i parazitizma izgrađuje nemoralna, parazitska i asocijalna ličnost sa nastranim shvatanjima o ljudima i društvu, njihovim odnosima i vrednostima, to jest neprilagodljiva ličnost koja je podjednako sklona i alkoholizmu i kriminalitetu ali ne i stvaralačkom radu. Da je prostitucija povezana sa skitničenjem, bezposličenjem, alkoholizmom i kriminalitetom može se videti iz sledeće analize navedene grupe:

Skitnja	17	ili 54,58%	bez zanimanja	20	ili 71,43%
kriminal	9	" 32,14%	radnica	6	" 21,43%
alkoholizam	2	" 7,14%	učenica	1	" 3,57%
oboljenja	2	" 7,14%	student	1	" 3,57%
Svega:	28	ili 100%	Svega:	28	ili 100%

Iz navedenih podataka se jasno vidi da je prostitucija usko povezana sa drugim socijalno-patološkim pojavama i kriminalitetom. Zato borba protiv ove pojave znači i borbu protiv kriminaliteta. Navedeni razlozi govore da se u borbi protiv prostitucije moraju pored ostalih mera primenjivati i represivne mere. I ako je danas opšteprihvaćeno

stanovište da državna represija u ovoj oblasti može imati samo ulogu poslednjeg sredstva, ona je ipak prisutna u svim zakonodavstvima.

U svim zakonodavstvima poznata su krivična dela protiv polne slobode i polnog morala, od kojih su neka, kao na primer, podvođenje, bludne radnje, omogućavanje vršenja bluda i prostitucije, posredovanje u vršenju prostitucije, trgovina belim robljem, itd. usko povezana sa borbom protiv prostitucije. I ako je osnovni objekt zaštite kod svih ovih dela polni moral i sloboda, direktno ili indirektno ona su uperena i protiv prostitucije. Međutim, i ako postoji čitav niz krivičnih dela koja su uperena na suzbijanje prostitucije, sama prostitucija kao pojava i zanat retko se javlja kao krivično delo. U te ređe krivične zakonike spadaju Mađarski KZ iz 1961. godine, KZ Lujzijane iz 1942, godine, Grenlanda iz 1954. godine, i još nekoliko krivičnih zakonika.

Mađarski KZ kvalifikuje prostituciju kao delo i zanata što se jasno vidi iz čl. 283. gde je i nadnaslov »Zanat prostitucije«. Interesantno je da prema odredbama ovoga člana zanat prostitucije ne znači samo vršenje obljube u vidu zanata već isto tako vršenje i bludnih radnji i protiv prirodnog bluda uz nagradu koja predstavlja izvor prihoda. Kazna za ovo delo je lišenje slobode do godine dana, a kod postojanja povrata do tri godine. Povrat u ovom slučaju smatra se kao pooštravajuća okolnost koja je obligatorna za sud.

KZ Lujzijane ne predviđa prostituciju kao posebno krivično delo već kao poseban vid ispoljavanja skitničenja kao samostalnog krivičnog dela. I ovde je delo kvalifikovano tako da se ne kažnjava samo za vršenje polnog akta već za sve vrste akata koje ulaze u pojam bludnih radnji ako to vršenje ima karakter zanata.

KZ Grenlanda, kao što smo videli pod naslovom »štetna zanimanja« u čl. 44. predviđa i kažnjavanje za vršenje bluda u vidu zanata. Kada se radi o maloletnom licu kažnjavanje je predviđeno i za ona lica koja dozvoljavaju da se maloltenik bavi takvim zanimanjem, a to su pre svega roditelji i svi odrasli članovi domaćinstva sa kojima maloletnik živi. Član domaćinstva će odgovarati i onda kada se ne javlja ni kao podstrekač, ni kao pomagač u vršenju bluda već samo zato što zna a ne sprečava.

Engleski zakon o krivičnim delima takođe normira prostituciju kao krivično delo ali kao osnovni element za postojanje dela traži utvrđivanje činjenice da se žena redovno bavi prostitucijom. Ovaj izraz »redovno« bio je predmet velike diskusije. Po jednom mišljenju on treba da se tumači kao često ponavljanje radnji koje predstavljaju biće krivičnog dela, a po drugom, taj izraz znači to da mora postojati prethodna sudska odluka, koja je doneta bar u toku poslednje dve godine i kojom se osumnjičena žena proglašava krivom za obavljanje zanata prostitucije.

Sa stanovišta borbe protiv prostitucije veoma je interesantan Grčki KZ iz 1959. godine, koji predviđa kažnjavanje za sve vrste pomaganja i omogućavanje bluda i prostitucije, ali obavljanje samog zanata prostitucije ne predviđa ni kao krivično delo ni kao prekršaj. Poseban kuriozitet predstavlja krivično delo izdržavanja bludom inkriminisano u čl. 350, gde je predviđena kazna zatvora do tri godine za muškarca koga

izdržava žena od svoje nemoralne zarade koju prima kao nagradu za vršenje bluda. Ova inkriminacija usmerena je pre svega protiv onih muškaraca besposličara koji nisu ni podvodači ni posrednici u vršenju prostitucije, ali koji je tolerišu ili koji svojim suprugama dozvoljavaju da vrše prostituciju kako bi živeli od njihovih zarada. Kao subjekti ovog dela pojavljuju se pre svega oni ljudi kod kojih je parazitizam ugušio svaki moralni nazor.

Najveću grupu predstavljaju zakonodavstva koja prostituciju normiraju kao prekršaj protiv javnog morala. Tipični predstavnici ovakvog tretmana prostitucije jesu Švajcarska, Francuska, Belgija, RSFSR pa i naša zemlja. Razlika je samo u tome što u zakonodavnim sistemima Francuske, Belgije i drugih zapadnih zemalja prekršaji predstavljaju krivično-pravnu a ne administrativno-pravnu materiju kao što je to slučaj kod nas. Ali ako prostitucija nije inkriminisana kao krivično delo u ovim zemljama, to ne znači da je ta pojava bez značaja za krivično pravo. Njen krivično-pravni značaj doći će do izražaja kada se licu, koje se bavi prostitucijom sudi za neko krivično delo gde se ona može pojaviti kao otežavajuća okolnost. Najzad, pojedini vidovi prostitucije mogu biti podvedeni pod pojam krivičnog dela bludnih radnji koje i ovi zakoni predviđaju.

5. Siledžijstvo (huliganstvo)

Siledžijstvo označava nasilničko ponašanje na javnim mestima koje se izražava: u maltretiranju građana i narušavanju njihovog mira i spokojstva, u drskom narušavanju javnog reda i javnog morala, u omalovažanju organa vlasti, u ometanju njihovih funkcija i dužnosti u vršenju zadataka, u nepoštovanju društvenih vrednosti, itd. Drugim rečima to je ponašanje koje se karakteriše nasiljem, to jest upotrebom fizičke sile prema ljudima i stvarima. Siledžije su ona lica koja primenom fizičke sile maltretiraju svoju okolinu u cilju afirmacije ili postizanja nekog cilja koji nisu sposobna da postignu svojim radom.

Siledžijstvo se izražava češće u grupnoj a ređe u individualnoj formi. Oblici grupnog dejstva mogu imati različitu unutrašnju strukturu i različite nazive, ali im je sadržina ista. Treba reći da pojava siledžijstva, koja je dobila tako široke razmere u naše atomsko doba i za koju se često kaže da je njegova tipična karakteristika, ustvari nije sasvim nova pojava. U pravu je Ceccaldi kad kaže da se »od vajkada mladež skupljala u bande i težila da se razlikuje od odraslih. Istorijski nam presedani ne manjkaju, od Hermanijeve bitke, pa čak i mnogo ranije. Mladi fanatici »Rock and rolla«, koji su besneli u »Olimpiji« i jedne večeri porazbijali sve sijalice i automate za vozne karte u podzemnoj železnici kod stanice »Porte de Versailles« nisu izmislili ništa novo. Oni, uostalom, ne zaslužuju naziv »Blusons noirs« kojim ih je štampa nazvala. Njihova je razdražljivost klasična histerija frajera, a ne razdraženost onih iz filma »seme nasilja«. No, Teddi boys, a i sami Blusons noirs, sa svojom osobitom nošnjom, dugom, zamazanom kosom i čudnom zbrkom oružja u svom ponašanju povode se za dendijima i sumnjičavcima kojima su prethodili i drugi. Srednji vek je imao svoje ekscentrične mla-

diće — zazue«.[5] Ali eksentričnost u ponašanju je bitna a ne u nošnji. Sam Ceccaldi navodi da je u 16 veku crkva bila prinuđena da postupa strogo sa grupama mladih, asocijalnih elemenata, koji su prouzrokovali velike nerede. U 18 veku postojale su bande skitnica, drskih i bezobzirnih mladića, koji su omalovažavali humane i moralne zakone i uživali u maltretiranju ljudi. U prvoj deceniji ovoga veka pojavile su se bande mladića u zapadnim zemljama, koje su oponašajući starije drugove iz zločinačkih udruženja podzemlja, masovno vršile prekršaje, a često i međusobno dolazile u sukobe, koji su se rešavali borbom pesnicama i noževima, to jest zločinom. Iz ovih bandi regrutovali su se gansteri, hohštapleri i podvodači, budući profesionalni delikventi.

Današnje siledžijske, odnosno huliganske bande su samo moderan izraz jedne stare pojave čija je posebna karakteristika u masovnoj rasširenosti u svim zemljama sveta. Takav veliki opseg ove pojave govori o postojanju opštih uzroka koji karakterišu naše savremeno doba. A karakteristika našeg doba je ogroman tehnički progres, stvaranja jedne tehničke civilizacije čija je dinamika tako burna da dovodi do čestih i naglih socijalnih promena, koje se odražavaju na strukturu društvenih ustanova i institucija a time i na uslove života i rada. Da bi se čovek uklopio u te nagle promene, on mora da bude sposoban da se prilagođava društvu koje se kreće u pravcu tog progresa i koje teži da uskladi svoju strukturu i ponašanje svojih članova sa tom strukturom i razvojem koji ih vuče za sobom. To izaziva ogromnu tenziju i traži veliki napor da se sve to savlada i izrazi kroz pozitivan rad. Mnogi nisu u stanju da podnesu taj napor a neki i neće da se naprežu te zapadaju u konfliktne situacije, smatrajući da je za njihove neuspehe krivo društvo. Otuda i reakcija protiv društvenih vrednosti posebno protiv njegovih predstavnika vlasti i organa koji uspostavljaju javni red, reakcija kojom se teži da se putem nasilja reše konflikti i postignu uspesi. Dakle, glavni uzroci ove pojave leže u savremenim uslovima života u kome se ispoljava izvesna nesigurnost egzistencije pojedinaca i njihova neprilagodljivost društvu tako da oni reaguju povređujući dobra koja društvo štiti. S druge strane, stalna pretnja od atomskog rata dovodila je do još veće tenzije i do straha od budućnosti. Ratnohuškačka propaganda raspaljujući taj strah izazivala je nevericu u budućnost kod jednog dela omladine i do formiranja shvatanja da treba živeti samo za danas jer sutrašnjice možda neće ni biti. To je takođe delovalo na pojavu asocijalnih ponašanja a pre svega na siledžijstvo.

Svi ovi uzroci delovali su i u našoj zemlji, u kojoj je u toku poslednjih nekoliko godina zapaženo širenje pojave siledžistva. Koliko se ono kod nas razvilo može se videti iz sledeći podataka: a) struktura krivičnih dela koja su izvršena u periodu 1960—1962. godine u našoj zemlji pokazuju da skoro jednu polovinu čine dela kojima se ugrožava integritet građana, b) u Beogradu je 1957. godine bilo registrovano 5.480 siledžijskih akata (3.167 tuča na javnim mestima i 2.313 akata drskog ponašanja) a u 1961. godini 7.481 siledžijski akt (4.718 tuča na javnim mestima i 2.763 akata drskog i bezobzirnog ponašanja), c) Grupa stručnjaka Instituta za kriminološko istraživanje ispitujući 150 osuđenih sile-

[5] M. Ceccaldi: »Pojava bandi — aktuelna manifestacija omladinske delikvencije« izbor članaka iz stranih časopis, Zgreb 1962. br. 1. str. 60.

džija došla je do sledećih rezultata: 1) da su svi izvršili više od dva prekršaja protiv javnog reda i mira od čega 80 ili 53,5% više od 10 prekršaja, drugo da je 82,7% ranije vršilo krivična dela od čega je 85,5% bilo u povratu a 71% u višestrukom povratu i 3) 57,1% izjavilo je da se opija svaki dan, 25% više puta nedeljno a ostali povremeno.[6] Ovi podaci dovoljno govore o raširenosti siledžijstva u našoj zemlji i o ličnosti siledžija.

Zbog velikog, čak nenormalnog, širenja ove pojave skoro svuda u svetu u toku poslednje decenije i ogromnog broja delikata nasilja, koji su iz nje rezultirali, u mnogim zemljama doneti su posebni krivično-pravni i administritivno-pravni propisi za njeno suzbijanje. Među naznačajnije zemlje koje su inkriminisale siledžijstvo spadaju: Poljska, SSSR, Mađarska, Francuska, Engleska itd. Inkriminisanje huliganstva u Poljskoj i SSSR izazvalo je živu diskusiju oko problema bića ovog krivičnog dela. Pitanje koje se postavilo jeste da li se huliganstvo može kvalifikovati kao posebno krivično delo s obzirom da se može pojaviti u raznim vidovima ili ga treba posmatrati kao karakteristiku niza krivičnih dela i kvalifikovati ga kao otežavajuću okolnost kod njihovog vršenja, koja se uvek mora uzeti u obzir kada se ustanovi njeno postojanje. Poljski zakonodavac je u zakonu za borbu protiv huliganstva od 1958. godine usvojio drugu koncepciju, ali je u velikoj meri izmenio sledeće godine donošenjem zakona o pooštravanju krivične sankcije za dela koja imaju huliganski karakter određujući pri tome huliganstvo objektivnim i subjektivnim elementima.

Engleski zakon o krivičnim delima na ulici takođe sadrži inkriminacije koje imaju karakter siledžijstva, ali ni on ne stvara posebno biće ovog krivičnog dela.

KZ RSFSR polazi od koncepcije da je huliganstvo posebno krivično delo koje se izražava u nizu umišljajnih radnji kojima se narušava javni red i izražava javno nepoštovanje društva. Pored ovog osnovnog oblika, predviđen je i kvalifikovan oblik, tzv. zlonamerno huliganstvo koje postoji u slučajevima: — ako je delo izvršeno od lica koje je već bilo osuđivano za to delo; — ako je prilikom izvršenja dela došlo do suprostavljanja predstavniku vlasti ili društva koji je vršio dužnost zaštite javnog reda; — ako se postupci huliganstva po načinu vršenja odlikuju izuzetnim cinizmom ili drskošću. Najzad, kao treći vid ispoljavanja ovog krivičnog dela KZ RSFSR predviđa i sitno delo huliganstva.

KZ Mađarske od 1961. godine je specifičan po tome što predviđa krivično delo antisocijalnog ponašanja koje ne predviđa ni jedan KZ a kojim je predviđeno kažnjavanje za svako ponašanje koje je podobno da izazove sablazan ili uzbunu na javnom mestu ili kojim se izazove sablažan ili uzbuna na nejavnom mestu. U ovako širokoj definiciji antisocijalnog ponašanja obuhvaćeno je i siledžijstvo koje redovno dovodi do uzbune u smislu ove odredbe.

U sistemu našeg kaznenog zakonodavstva i siledžijstvo se javlja kao prekršaj. U čl. 40. Osnovnog zakona o prekršajima predviđena je zaštitna mera upućivanja na boravak u određeno mesto. Ova sankcija može se izreći protiv učinioca prekršaja koji je izvršio teži prekršaj i

[6] O. Matić, dr. Lj. Lazarević, D. Putnik »Siledžije« izd. Inst. za kriminalistička istraživanja, Beograd 1966. str. 13, 17, 42.

koji je pritom ispoljio bezobzirnost prema interesima društvene zajednice i sklonost ka vršenju prekršaja ugrožavanja javnog reda i mira, spokojstva građana ili javnog morala. Međutim, i ako je siledžijstvo normirano kao prekršaj ,ono može da padne pod udar i Krivičnog zakonika u slučaju kada se siledžijski akt pojavi kao krivično dela (na primer kao prinuda, laka ili teška telesna povreda) pri čemu se sama pojava siledžijstva kod učenioca može uzeti kao otežavajuća okolnost kod odmeravanja kazne za to delo. Prema tome, da li će siledžijski akt predstavljati krivično delo ili prekršaj zavisiće od intenziteta posledice.

Iz činjenica koje smo izložili, može se zaključiti da krivično pravni tretman društveno negativnih pojava u savremenom zakonodavstvu nije jedinstven. U nekim zemljama one se tretiraju kao krivična dela a u nekim kao prekršaji. Razlog što se u izvesnom broju zakonodavstva ove pojave normiraju kao prekršaji a ne kao krivična dela leži u činjenici što se radi o fluidnim pojavama čija društvena opasnost dolazi do izražaja u masovnosti akata a ne u svakom konkretnom aktu kao i u činjenici što kod nekih od ovih pojava nije moguće izgraditi biće krivičnog dela koje bi imalo karakter posebnog krivičnog dela. Međutim, i u tim zemljama ove pojave mogu imati krivično pravni tretman bilo kao okolnosti koje mogu biti od uticaja kod određivanja kazne za konkretna krivična dela koja budu izvršila lica koja su se odala navedenim parazitskim pojavama bilo time što se neke od ovih pojava mogu ispoljiti kao konkretna krivična dela koja rezultiraju iz njihovog postojanja ili kao njihove posledice. Na taj način krivično pravo se pojavljuje ili kao direktno ili kao indirektno sredstvo za borbu protiv razmatranih društveno negativnih pojava.

Dr Ljubiša Jovanović, docent
Pravno-ekonomskog fakulteta, Niš

RÉSUMÉ

Dans ce travail sont analyse's les phénomènes socialement négatifs et leur traitement dans la législation pénale contemporaine. En examinant ce problème l'auteur arrive à la conclusion que la législation contemporaine n'est pas uniforme dans le traitement de ces phénomènes. Dans certains pays ils sont traités comme infractions et dans d'autres comme contraventions. Ainsi, par exemple, le vagabondage est considéré comme infraction dans le Code pénal: de Grèce, de Hongrie, de la R.S.S. de Russie, de Louisiane, de Groenland, ainsi que dans la législation d'Angleterre; la mendicité dans le Code pénal de Grèce, de la R.S.S. de Russie, de Groenland et de Louisiane; la prostitution dans la Code pénal de Hongrie, de Louisiane et et Groenland; tandis que la dévergondage est considéré comme une infraction en Pologne et en U.R.S.S. Dans un grand nombre de pays, parmi lesquels se trouve aussi la Yougoslavie, ces actes sont réglementés par la loi comme contraventions contre l'ordre et la paix publics ou contre l'ordre public et la morale.

La raison pour laquelle dans la législation d'un grand nombre de pays les phénomènes sociaux négatifs ci-dessus mentionnés ne sont pas réglementés comme infractions, l'auteur aperçoit dans le fait qu'il s'agit de

phénomènes très fluides dont le péril social se manifeste par le caractère massif des actes, et non point par tout acte concret, ainsi que dans le fait que pour l'incrimination de certains de ces phénomènes il n'est pas possible d'édifier l'être de l'infraction qui aurait des éléments constitutifs stabilisés, c'est à dire le caractère d'une infraction spéciale. L'auteur cite comme exemple typique d'un tel phénomène le dévergondage, qui apparaît le plus souvent en tant que caractéristique d'un grand nombre d'infractions commises contre la vie et l'intégrité corporelle, contre la liberté et les droits des citoyens, mais qui peut apparaître aussi comme infraction indépendante, En tant qu'infraction indépendante il peut apparaître sous forme de comportement systématiquement insolent et effronté à l'égard des hommes et des choses, qui est caractérisé par les actes de violence et le vandalisme, c'est à dire par le manque de respect et la mise en péril des valeurs humaines et sociales fondamentales.

Cependant, même dans les pays où ces phénomènes sociaux négatifs sont réglementés comme des contraventions, ils ne sont pas entièrement sans importance pour le droit criminel. En effet, à l'occasion d'un jugement pour une infraction concrète, par exemple pour vol ou pour escroquerie, on peut imputer au délinquant comme circonstance aggravante le fait qu'il s'est adonné au vagabondage, ou bien à la mendicité ou à n'importe quel autre acte socialement négatif mentionné plus haut. En règle générale dans toutes les législations ces actes sont considérés comme circonstances aggravantes presque toujours lorsque le jugement a lieu pour les infractions qui résultent du fait de l'existence des phénomènes mentionnés ou qui sont en relation avec eux.

De cette façon, à la différence de la législation qui réglemente les phénomènes socialemnt négatifs comme infractions et où le droit criminel apparaît comme un moyen direct, dans les législations où ces phenomènes ne sont pas ineriminés, le droit criminel apparait comme moyen indirect pour leur répression. Tout ceci plaide en faveur de la thèse que le droit criminel contemporain n'est pas indifférent à l'égard des phénomènes socialement nuisibles, sans considération de ce que la politique sociale est le moyen social fondamental pour leurs répression.